

Al marge de tot? Com l'economia exclou a les dones.

Article by Edith Kuiper

March 11, 2024

Les dones encara son pràcticament invisibles en l'economia. El número de professores universitàries és increïblement baix i la teoria econòmica ortodoxa segueix obviant les perspectives femenines. La Green European Journal va entrevistar a l'economista Edith Kuiper sobre el seu llibre *A Herstory of Economics* (Polity, 2022), que pretén donar a dones economistes la visibilitat que mereixen i incita a interpretar la història del pensament econòmic a través de la seva perspectiva.

***Green European Journal*: El seu llibre giren entorn al pensament i l'obra de dones economistes que la professió ha marginat durant segles. ¿A què es degut aquesta injustícia?**

Edith Kuiper: La feina feta a dia d'avui sobre les dones en l'economia s'ha centrat principalment en el segle XX, moment en el que l'economia va esdevenir en ciència i es va professionalitzar com a tal. Les primeres dones economistes apareixen a finals del segle XIX, però en el meu llibre em remunto al XVIII, ja que m'interessen els orígens de l'economia política. Analitzo l'obra de dones que escrivien sobre economia sense ser membres de l'acadèmia o política econòmica.

En el context actual és difícil fer-nos una idea de quan jeràrquica i patriarcal era la societat occidental en aquells moments, especialment a Anglaterra. Les dones vivien literalment sota el control dels homes. El sistema legislatiu invisibilitzava a les dones que, a tots els efectes pràctics, esdevenien propietat dels seus marits al casar-se: perdien els seus drets de propietat, herències i la pàtria potestat dels fills. Totes les decisions legals requeien en els seus marits. I la privació de drets s'iniciaven inclús abans del matrimoni: les dones no tenien accés a l'educació, amb l'excepció d'una minoria de dones aristòcrates a les que se'ls permetia unir-se a les classes privades dels seus germans quan el seu tutor els visitava. Aquesta situació tenia conseqüències substancials, i és que quan a una persona li manca educació, no pot llegir ni escriure, conèixer els seus drets o defensar-se legalment, queda exclosa del debat intel·lectual a nivell social, sense parlar de l'accés a feines de qualitat. I, òbviament, és extremadament complicat que una persona en aquesta posició s'organitzi políticament.

Quins efectes va tenir aquest accés a l'educació a través dels tutors dels seus germans del qual algunes dones van gaudir?

En el segle VXIII, algunes d'aquestes dones que van aconseguir accedir a l'educació van fundar escoles per a d'altres dones i van escriure sobre la importància de l'educació. Sarah Rimmer (coneguda escriptora de literatura infantil britànica del segle XVIII) és una d'aquestes dones importants. Va escriure un llibre adreçat a les dones sobre com establir una escola. El mateix passa amb les obres sobre economia escrites per dones a nivell general; moltes d'elles s'adreçaven a altres dones.

¿Perquè a altres dones i no al conjunt de la societat?

En aquella època el gènere estructurava profundament la vida de totes les persones. En el segle XVIII els homes controlaven l'esfera pública i l'economia, mentre que les dones estaven cada cop més

tancades en l'esfera privada, sense accés a l'educació ni possibilitats de guanyar-se la vida per si mateixes o llaurar-se una carrera.

El pensament econòmic es desenvolupava en aquest context, allunyat de les dones. L'economia política es desenvolupa en clubs d'homes als quals les dones no tenien accés i en els quals els seus interessos i els temes econòmics que les concernien ni tan sols es tractaven i debatien.

Les dones van quedar excloses de les teories plantejades per Adam Smith, David Ricardo i Thomas Malthus, que constitueixen les bases del pensament econòmic i que van ser inexpugnables fins a finals del segle XIX. La revolució marginalista posterior no va ser menys excloent. Aquest nou vessant va introduir un enfocament més tècnic i dona per descomptat el capitalisme. Les dones van ser excloses perquè les seves teories no parteixen de l'agent econòmic masculí racional i egoista que s'assumia com a neutral i genèric.

Les dones van ser excloses de les teories que van establir les bases del pensament econòmic.

Alguns pensadors van afirmar que les seves teories també concernien les dones, la qual cosa era evidentment fals, però no hi havia cap dona a la sala per a fer-li-ho veure. De fet, s'entenia que les qüestions femenines eren una cosa anormal que havia de romandre relegat a la llar, considerat un entorn aliè a l'àmbit econòmic. La llar en si ja havia quedat exclòs de l'economia política, tal com l'havia definit Adam Smith. Veïem així que les dones no sols quedaven físicament excloses dels llocs on es desenvolupava l'economia, sinó que les seves experiències, la seva agència i els seus interessos també eren ignorats.

¿No resulta obvi per a aquests teòrics que una teoria econòmica construïda al voltant d'un ideal, el de l'home purament racional (probablement blanc i ric) no tindria una aplicació general?

Clar, la idea era que aquests pensadors estaven descrivint homes actius en la vida pública; en general, homes de negocis. Més endavant també es van centrar en els treballadors. Estem parlant d'un ambient acadèmic format per homes blancs de classe mitjana-alta. Eren occidentals, blancs i tenien el control de la societat, així que per a ells era normal pensar que els seus interessos eren el més important del món. No tenien raons per a qüestionar els seus privilegis. Aquesta tradició continua fins als nostres dies.

Per descomptat que aquests intel·lectuals podrien haver qüestionat la idea que representessin a tota la humanitat, però no creien que aquesta fos una qüestió que els anés a permetre avançar en el seu àmbit d'estudi. Podria ser fins i tot disruptiu per a les seves carreres personals. Així que no parlaven ni pensaven sobre això.

Vas esmentar abans que, malgrat tot, va haver-hi algunes dones que van aconseguir accedir a l'educació i van començar a reflexionar sobre l'economia, entre altres coses. Qui van ser aquestes dones?

Aquest és un altre aspecte interessant: les dones no sols van ser excloses de l'acadèmia i del focus d'atenció econòmic; també van ser esborrades de la història de l'economia. Va haver-hi dones que van aconseguir reconeixement durant les seves vides, però els noms de les quals a penes s'esmenten en la literatura econòmica. Un exemple és Émilie du Châtelet. Ha estat redescoberta recentment, però fa deu anys tan sols se la coneixia com una amant excèntrica de Voltaire. Sembla que en realitat va contribuir

de manera activa a la Il·lustració francesa. Tenia la seva pròpia comunitat, a la qual acudien matemàtics, filòsofs i altres intel·lectuals, fins i tot algú com Voltaire, per a escriure i debatre sobre temes rellevants. Va traduir l'obra de Mandeville i de Newton al francès, afegint les seves pròpies idees en forma d'introduccions i comentaris. Però els historiadors que han escrit la història del pensament econòmic són homes i han considerat les seves contribucions de poc interès.

L'economia està molt lligada al poder.

Un altre nom important és el de Sophie de Grouchy de Condorcet, qui va traduir la Teoria dels sentiments morals d'Adam Smith al francès i va afegir una sèrie de vuit cartes amb els seus propis comentaris. Aquestes cartes no es van traduir a l'anglès fins al 2008. Com a membre de l'aristocràcia, estava excel·lentment connectada, exercia d'amfitriona del seu propi saló i era popular entre la intel·lectualitat de l'època. No obstant això, els historiadors econòmics esmenten gairebé exclusivament al seu marit i consideren el seu treball irrellevant. De fet, gran part de l'obra d'aquestes pensadores aborda temes que la teoria econòmica no considerava rellevant, com el matrimoni com a institució econòmica, l'educació i el comportament dels consumidors. Aquesta és una altra raó per la qual els historiadors consideren poc interessant el treball d'aquestes dones.

Si bé cada vegada més dones estudien economia en el segle XXI, continuen en el marge. No tenen poder de decisió sobre la direcció de la disciplina perquè continuen sent una minoria en la titularitat de les places de professorat universitari. En el 2021 tan sols el 15% d'aquestes places dels Estats Units estan ocupades per dones. Les dones continuen sent una excepció i això no és bo per a la ciència econòmica.

Quina va ser la teva experiència personal quan vas accedir per primera vegada al camp de l'economia?

En les nostres societats, l'economia funciona com una religió: determina les nostres decisions entorn de qui rep què i per què. Així que volia entendre la lògica darrere de l'economia. M'interessava especialment entendre la raó per la qual l'economia està més interessada a usar a la gent per a produir riquesa que a produir riquesa per a fer feliç a la gent.

En la primera setmana de la carrera em vaig adonar que l'enfocament econòmic ortodox és molt limitat, la qual cosa el converteix en una cosa perillosa. Si li dius una vegada i una altra a les persones que són éssers egoistes, es convertiran en éssers egoistes. En aquesta època l'acadèmia estava dominada per l'economia neoclàssica, el marxisme estava silenciada i altres enfocaments eren marginats i vilipendiats, almenys fins als anys noranta. No hi havia a penes espai per a desenvolupar una perspectiva econòmica alternativa. Això implicava que un estudi que apliqués un enfocament alternatiu no obtenia reconeixement en l'àmbit acadèmic. Recordo que en el meu departament reien fins i tot de Amartya Sen, la premi Nobel. Era l'època en la qual l'economia neoclàssica no sols era dominant en l'acadèmia, també ho era en els espais de decisió en matèria de política econòmica com el Banc Mundial i l'FMI. En totes les universitats s'estudiaven les mateixes teories i els acadèmics crítics plantejaven preocupacions similars a tot el món.

Malgrat tot, un grup de dones decidim començar a estudiar l'economia de les dones. Ens trobem que a penes existien llibres sobre els temes que ens interessaven i això va ser dur i emocionant alhora. En un moment donat vaig conèixer a una col·lega, Jolande Sap, amb la qual compartia una visió similar sobre gènere, feminisme i economia.

Vàrem decidir organitzar una conferència internacional. Vaig ser als Estats Units, on l'acadèmia estava una mica més avançada en aquests temes, i els estatunidencs van venir a Amsterdam per a facilitar l'intercanvi d'idees. D'aquesta manera vam poder entrar en contacte amb gent de tot el món que pensaven que el gènere havia estat un factor estructurant en el desenvolupament de l'economia política i la ciència econòmica. I va anar senzillament fantàstic.

A la conferència van assistir aproximadament 120 persones de diferents parts del món i totes enteníem del que parlàvem. Això va ser un clar senyal de l'important que era el nostre enfocament entorn del gènere i l'economia.

Fins a la data només dues dones economistes han guanyat el Premi Nobel: Elinor Ostrom i Esther Duflo. A què es deu? Fins i tot tenint en compte que només el 15% dels professors universitaris titulars són dones, hauria d'haver-hi suficient material com per a triar a més economistes dones. Creus que existeix un problema dins del comitè que adjudica el Nobel d'Economia?

Sí, el problema és una part de la cultura imperant en el camp de l'economia. Hi ha unes certes preguntes que hauríem de fer-nos: A qui se selecciona per a formar part del comitè? Quins són els seus valors? Conec persones que serien fantàstiques candidates, però la nominació requereix temps i contactes, i les economistes feministes rarament disposen del temps i els contactes necessaris.

En general, el Premi Nobel reflecteix la situació en la qual es troba en aquest moment el camp de l'economia. No tinc cap esperança que en els pròxims vint anys el comitè Nobel li atorgui el premi a una dona afroamericana. Quan Ostrom va ser guardonada Gary Becker va protestar, afirmant que l'economia s'estava convertint en una ciència social o cultural. És una actitud sexista molt arrelada.

Una de les maneres de protegir l'estatus de l'economia com a ciència ha estat incrementar l'ús de les matemàtiques en les teories econòmiques. Però crec que l'èmfasi en les matemàtiques no sorgeix d'una necessitat real. El que passa és que, si bé la física té un objecte d'estudi molt concret, «l'economia» és una construcció social i política. Així que la definició del que és economia no és una cosa òbvia i enfront d'això, els economistes l'han definit al llarg dels anys com una activitat en les quals les dones no participen. El patriarcat s'ha fet lloc en l'economia política des dels seus mateixos inicis. De fet, l'economia està molt lligada al poder; brinda una ideologia que racionalitza les relacions econòmiques. Les persones amb poder econòmic ostenten també el poder social, així que els economistes tenen una plataforma enorme. Per exemple, si 200 economistes afirmen que ha d'incrementar-se el sou mínim això es converteix en notícia.

Quina és la lliçó que l'activisme i els partits polítics progressistes haurien d'extraure del teu llibre?

Escriure el llibre m'ha fet adonar-me de la dimensió de l'impacte del patriarcat en el pensament econòmic. Ja era conscient d'això, però no sabia que havia estat pràcticament fundacional. Malgrat tot, crec que és un llibre reconfortant en el sentit que moltes de les persones que apareixen van fer moltes més coses de les que una creuria basant-se en les narratives dominants. La seva obra aterra el pensament econòmic i el condueix de nou a les nostres experiències viscudes i els nostres problemes quotidians.

El pensament econòmic dominant actual és tan sols

una visió del funcionament de l'economia. Pot ser que sigui la dominant, però no deixa de ser una visió limitada.

Van ser dones d'èxit, malgrat que no apareixen en els llibres d'història. De fet, moltes d'elles van anar enormement famoses durant les seves vides. Tothom les coneixia. I, no obstant això, els seus noms van ser esborrats dels llibres d'història.

En aquest sentit, el llibre pot inspirar a pensar de manera diferent sobre l'economia i a reflexionar sobre com fer-la més justa. També pot contribuir al fet que els lectors entenguin que el pensament econòmic dominant actual és tan sols una visió del funcionament de l'economia. Pot ser que sigui la dominant, però no deixa de ser una visió limitada. Jo crido a la teoria econòmica

dominant «economia del statu quo» perquè és incapaç de fer front a canvis substancials en l'economia com, per exemple, el canvi climàtic. El meu llibre demostra que, si integres a les dones, si reconeixes les seves veus, i les veus de les dones racialitzades en particular, és possible aprendre una cosa increïble. Per a entendre el que està ocorrent en l'economia és necessari escoltar aquestes veus i prendre-les de debò.

Esmentes que l'economia statu quo és incapaç de fer front al canvi climàtic. Com podria l'economia feminista ajudar a incloure el tema en l'agenda política?

El moviment feminista i l'ecologista han tingut uns interessos similars o paral·lels al llarg de la història. Les seves preocupacions van ser marginades pel pensament econòmic dominant. Els models econòmics neoclàssics donen per descomptada l'existència de la naturalesa i, com a tal, la seva disponibilitat constant. Passa alguna cosa semblança amb el treball de les dones en l'àmbit domèstic, que es dona per descomptat i no es considera ni un valor ni un cost. Això fa que, fins a un cert punt, tots dos àmbits s'enfrontin a problemes similars.

En el passat, les economistes feministes han titubejat a l'hora d'acostar-se al moviment ecologista, en part a causa de l'essencialisme que corre a vincular la naturalesa i les dones. Economistes feministes com Bina Agarwal van mostrar com aquest no és un enfocament massa útil. Al mateix temps, l'ecologisme ha arribat moltes vegades a conclusions semblants a les de les economistes feministes sense acabar de reconèixer les seves similituds. I això implica que, fins a un cert punt, estem inventant la roda per partida doble i simplement donant-li noms diferents.

Edith Kuiper is Associate Professor and Chair of the Economic Department at the State University of New York at New Paltz, and the former president of the International Association for Feminist Economics (IAFFE). Her latest book is *A Herstory of Economics* (Polity, 2022).

Published March 11, 2024

Article in Catalan

Translation available in Czech, English, Spanish

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/al-marge-de-tot-com-leconomia-exclou-a-les-dones/>

*The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space.
Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.*